

कुकला Long pepper.

कुकलः, कुकलासः, -शः A lizard, chameleon; प्राणं न विच्छिन्नादपि कुकलासस्य Bri. Up. 1. 5. 14; पत्रोर्णं चोरयित्वा तु कुकलवं निगच्छति Mb. 13. 111. 104; कुकलासं गिरिनिभं वीक्ष्य विस्मितमानसाः Bhāg. 10. 64. 3.

कुकवाकुकः 1 A cock; Rām. 2. 28. 10. -2 A peacock. -3 A lizard. -**Comp.** -**ध्वजः** an epithet of Kārtikeya.

कुकटाकम् 1 The neck. -2 A part of a column.

कुकटिका 1 The raised and straight part of the neck. -2 The back of the neck.

कृच्छ्र a. [cf. Un. 2. 21] 1 Causing trouble, painful; तथात्यजानिमं देहं कृच्छ्राद् प्राहादिसुच्यते Ms. 6. 78. -2 Bad, miserable, evil. -3 Wicked, sinful. -4 Being in a difficult or painful situation. -**च्छ्रः, -च्छ्रम्** 1 A difficulty, trouble, hardship, misery, calamity, danger; कृच्छ्रं महतीर्णः R. 14. 6; 13. 77. -2 Bodily mortification, penance, expiation; Ms. 4. 222; 5. 21; 11. 106. -3 Torment, torture. -4 A particular kind of religious penance (प्राजापत्य); कृच्छ्राणि चीर्त्वा च ततो यथोक्तानि द्विजोत्तमैः Mb. 13. 10. 64. -**च्छ्रः** Isehury. -**च्छ्रम्** Sin. -**च्छ्रम्, कृच्छ्रेत्, कृच्छ्रत् ind.** With great difficulty, painfully, miserably; लब्धं कृच्छ्रेण रक्ष्यते H. 1. 163. -**Comp.** -**अर्धः** a. penance lasting for six days only. -**कृत्** a. Undergoing a penance; कृच्छ्रकृद्धर्मकामस्तु महतीं श्रियमानुयात् Y. 3. 327. -**प्राण** a. 1 one whose life is in danger. -2 breathing with difficulty. -3 hardly supporting life. -**साध्य** a. 1 curable with difficulty (as a patient or disease). -2 accomplished with difficulty. -**सांतपनम्** a kind of expiatory vow laid down in the स्मृतिसः; गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दधि सर्पिः कुशोदकम्। एकरात्रोपवासश्च कृच्छ्रं सांतपनं स्मृतम्॥ Ms. 11. 212.

कृच्छ्रायते Den. Ā. 1 To suffer, pain. -2 To have wicked designs (in mind).

कृणुः A painter.

कृत् I. 6 P. (कृन्तति-कृत्) 1 To cut, cut off, divide, tear asunder, cut in pieces, destroy; प्रहरति विधिर्मर्मच्छेदी न कृन्तति जीवितम् U. 3. 31, 35; Bk. 9. 42; 15. 97; 16. 15; Ms. 8. 12. -II. 7 P. (कृणति, कृत्) 1 To spin. -2 To surround, encompass. -3 To attire.

कृत् p. p. 1 Cut, divided. -2 Desired, sought.

कृत्तिः f. [कृत्-क्तिन्] 1 Skin, hide (in general); Mu. 3. 20. -2 Especially, the hide of an antelope on which a religious student sits. -3 The bark of the birch-tree used for writing upon &c. -4 The birch-tree. -5 One of the lunar mansions, Pleiades. -6 A house. -**Comp.** -**वासः, -वासस्** m. an epithet of Śiva; स कृत्ति-वासास्तपसे यतात्मा Ku. 1. 54; M. 1. 1.

कृत्तिका (pl.) [कृत्-तिकन् किच्च; Un. 3. 147] 1 The third of the 27 lunar mansions or asterisms, (consist-

ing of 6 stars) the Pleiades; Bhāg. 6. 14. 30. -2 The six stars represented as nymphs acting as nurses to Kārtikeya, the god of war. -**Comp.** -**अङ्गिः** a kind of horse in an Aśvamedha sacrifice having a carriage as an emblem. -**तनयः, -पुत्रः, -सुतः** epithets of Kārtikeya; अनुगच्छति देवेशं ब्रह्मण्यः कृत्तिकासुतः Mb. 3. 231. 54. -**भवः** the moon.

कृत्यम् (from कृन्त्) An instrument of an architect; अन्येषु शिल्पेषु च यान्यपि स्युः सर्वाणि कृत्यान्याखिलेन तत्र Mb. 1. 194. 6.

कृन्तत्रम् Ved. 1 A section. -2 A chip. -3 A plough.

कृन्तनम् Cutting, cutting off, dividing, tearing asunder; नातः परं कर्मनिबन्धकृन्तनम् Bhāg. 6. 2. 46.

कृन्तनिका; -**नी** 1 A small knife. -2 The sharp edge of a knife.

कृत्रिम a. [कृत्या निर्मितम्; cf. P. IV. 4. 20] 1 Artificial, fictitious, not spontaneous, acquired; मित्रम्, शत्रुः &c.; न स्यन्दनैस्तुलितकृत्रिममक्षिशोभाः R. 13. 75; 14. 17. -2 Adopted (as a child); see below. -3 Adorned, ornamented; तदप्रमेयप्रतिकारकृत्रिमं कृतं स्वयं साध्विति विश्वकर्मणा Rām. 5. 8. 2. -**मः, पुत्रः** an artificial or adopted son; one of the 12 kinds of sons recognised by the Hindu law; he is a grown up son adopted without the consent of his natural parents; **पुत्रिका** adopted daughter; अथैव नर्मणा सा हि कृतकृत्रिमपुत्रिका Ks. 24. 29; cf. कृत्रिमः स्यात्स्वयं कृतः Y. 2. 131; cf. also Ms. 9. 169. -2 Incense. olibanum. -3 Benzoin. -**मम्** 1 A kind of salt. -2 A kind of perfume. -**Comp.** -**धूपः, -धूपकः** incense, a kind of perfume. -**पुत्रः** see **कृत्रिमः**, -**पुत्रकः** a doll, puppet; मन्दाकिनीसैकतवेदिकाभिः सा कन्दुकैः कृत्रिमपुत्रकैश्च (रेमे) Ku. 1. 29 -**भूमिः** f. an artificial floor. -**वनम्** a park, garden.

कृत्वन् a. Ved. 1 Causing, effecting &c. -2 Active, diligent, busy; येना दंसिष्ठ कृत्वन्ने Rv. 8. 24. 25. -3 Practising magic.

कृत्वस् ind. An affix added to numerals to denote 'fold' or 'times'; e. g. अष्टकृत्वः eight times, eight-fold; so दश°, पञ्च° &c.

कृत्वा-चिन्ता A consideration of some hypothetical case; ननु नैवास्त्रां यज्ञो, जीवतामसावियुक्तम्। अत्रोच्यते। कृत्वा-चिन्ता एषा। अस्त्रामिति कृत्वा चिन्त्यते ŚB on MS. 10. 2. 49; कृत्वाचिन्तायां प्रयोजनं न वक्तव्यम् ŚB. on MS. 6. 8. 42.

कृत्वय a. Ved. Strong, efficacious.

कृत्सम् [Un. 3. 66] 1 Water. -2 A multitude. -**त्सः** Sin.

कृत्स्न a. [Un. 3. 17] All, whole, entire; कृत्स्नो रसघन एव Bri. Up. 4. 5. 13; एकः कृत्स्नां नगरपरिघप्रांशुबाहु-र्भुनक्ति Ś. 2. 16; Bg. 3. 29; Ms. 1. 105; 5. 82. -**त्सन्म्** 1 Water. -2 The flank or hip. -3 The belly.